

891.99

G-40

14626 14630

14627

14628

14629

1954/12/11

2003

1258

= “ԼՈՒՍԱՔԱՂ, ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԹԻԻ 2 =

891.99

Շ-40

ՇԱԽԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ANDOUR A. BEDIKIAN
Panagurischte (Bulgarie)

Ա Լ Պ Օ Մ

(ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ)

11432

ՏՊԱԳՐ. «ՆՈՐ ՕՐ»

ԱԹԷՆՔ = 1927

= "ԼՈՒՍԱԲԱՆՆԵՐ, ՄԱՏԵՆԱՇՈՐ ԹԻՒ 2" =

ՇԱԽԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ա Լ Պ Օ Մ

(ՀԷՔԵԱՅՆԵՐՈՒ)

ՏՊԱԳՐ. «ՆՈՐ ՕՐ»

ԱՅԷՆՔ = 1927

305-59
83032-սև

ASSADOUR A. BEDKIAN
Anagorische (Bulgarie)

ի ա-
բ
կ:
ն,
նշ
մբ
կբ
հ-
ն-

Կ Ո Ղ Ք

Հեյ,

Դուն պահե՞ր ես լուսանկարներ մանկութեանդ, պատանութեանդ ու երիտասարդութեանդ:

Կը նայի՞ս երբեմն, անոնց վրայ:

Որքան փոփոխութիւն: Եւ սակայն անուշ եմ անոնք, ախ, շա՛տ անուշ: Հիմա դուն նոր դեմք մը ունիս, մեծ ես եւ նպարս. կամ հիւանդ ու ասոյիկ: Թերեւս՝ աւելի գեղեցիկ ես, կամ՝ աւելի խոնական, յիմար կամ իմաստուն, քերթոյ կամ գիտուն: Ի՞նչ փոյր:

Ժամանակը կը փոխէ մեզ եւ գնդասեղավ մը իր էջերուն կ'անցնէ մեր ժպիտն ու լացը: Ալպօմ կը պատրաստէ մեզմէ:

Մարդը ալպօմ մըն է, հաւաքածոյ՝ գունաւոր էջերու:

Ի՞նչ փոյր՝ երբ ես, այսօր չեմ նանչնար ինքզինքս, ու չեմ գիտեր վաղուան դեմքս ալ:

Ահա ալպօմ մը:

Շ. Ն.

23 Մարտ 1927

Փարիզ

Ծ Ո Ց Ի Կ Ը - Բ Ա Ց

Իմ գիւղես ձեզի նուե՛ր՝ երգ մը՝ որունց անունն
է Ծոցիկը-բաց:

Մեր գիւղին մեջ բոլոր հարսերն ալ գիտեն. ա-
նոնք անհանգուժելի սարսափով մըն եմ մտիկ րբեր
այս եղերական աւանդավէպը. մեղալուսնի գիշերը,
երբ անհառելի խռով մը դող ու ալիք կը նետէ ի-
րենց համբուրելի մարմինին եւ աւանդական մաք-
րաւորն առագաստին. որունց մուծական արխանին
նմանոյ՝ հիկալի բարկ գոյնով պարտին վրայ երկու
որձեւեղ աղաւթներ, կտուց կտուցի, խաղաղութիւնը
կ'աւետեն:

★ ★

Մամիկս ինձի կը պատմէր քեմեր գիւղին եր-
կինքին վրայ, որ կապուտակ պատառիկ սուղնովա-
նի մըն է. Բանկանի կոնակէն բարձրացող լեռնա-
սարին ու մեղրածալոյ ներսակ գագաթին միջեւ ձգ-
ուած, դաս մը պարիկներ վար կը նետեն յակնրա-
լոյս աստղուն ք, երկնանուշերուն հրաւազայտ աչ-
կունքը, արուազեղ ասուածներու արփենի սկուն-
ք, զանազան ու անհիշական: Ու երկինքին քաղցր ո-
գիները, սիրաբանելու համար, ալգիներուն մէջն ու
դուռը մեն-մինակ սպասող աղջիկներն ու մանչերը

կը խաբեն ալիւալ շէն ու կախարական զարդերով,— մարգարիտի կարիկներ, շողարձակ արեւակներ, արծաթ մանեակներ, քերագիծ ու խոբախորհուրդ պարուրներ, ինչպէս ծաղրանկարները հեքեքներու պալատներուն:

Ես ճեւած եմ բոլոր լուսանկարներն ալ, ամպերուն տակը ծփուն ու ակերջիկ, որոնք տարբեր եւ անհամար ոգիներու դէմքերն են.— ծիրանի լուսինը, շրջանակաձեւ ապրշուրի բոց պատտաւ մը, որու վրայէն արագան սկիներ վերցում է.— փրփրուն ու շողուն լուսինը, քանկագին փարք՝ երկինքի աղեղին.— էրբեմն լուսինը դեղնաւուն ու միսքիւ.— հով գիշերուան լուսինը, արծաթ սկանակալ՝ օշինդրի դառնօղիով քրջում: Լուսին, լուսին, դժբաղդ լուսին, անկկա՛ կախաին ոսկեգեղ գլուխին պէս աղեղաւորում՝ մանիկն է, սիրականիս յօնքին նման:

Ու իմ գիւղացի մամիկս կը կարծէ քէ երկնային ոգիները արու եւ եգ կ'ըլլան. լուսնկան արու ոգին է, որ բազում ախտերով կը վարակէ անհասունները, արեւը՝ շիկնոտ աղջիկ մը, որ ասեղներով կը ծակծկէ ցանկացողներուն երեսը:

Իմ գիւղիս աւանդութիւնները երգի պէս են ու լոյսի նման, ես անոնց կը նայիմ, ինչպէս փութը՝ արեւին: Վասնզի ցեղիս իմաստութիւնը օժտւած է զանոնք, հի'ն օրերէն սկսած, արբագան իւրի պէս՝ պայծառութեամբ եւ հմայով:

Անա մանիկին հեքեքաբբ. մփ'կ քրէք, մփ'կ քրէք:

Գիշեր, խորհրդագեղ ու կախարդ, ինչպէս խորքիւնը կուրծիկն Հայոց գեղունիներուն:

Լուսնի լոյսն է, հարօտ առուններուն ու դողդողուն անտառներուն վրայ քափում փայցածիծաղ լոյսը, որ սպիտակ մանանայի նման կ'իջնէ անո՛ւշ ու օրհնում: Ու մսկոտ շամանդալը կը ծփա՛յ, սրբական հաշիմին պէս շարմալուն:

Խաղաղութիւնը, անհուն պարապին մէջ, փայցէրգ մըն է, նման համբույրի մը դալին. որ հոգիիդ մէջ կ'երեւայ քրքիռովը ոսկի ալիքին երազներու ծանրութեան:

Լուսնկան, գեղադեմ պարմանի, ոսկի պարեգօտ հագած եւ ոսկի մական բռնած, սպիներուն մէջ կը դառնայ արեւայական շուրհներով: Անկկա ուկոյզներու յամպար շիրերուն մէջ կը լեցնէ կախարդական հեղուկ մը, որ պիտի զինովցնէ շուտով աղուոր աղջիկները:

Հովիտ իջնող բլուրին կողքին, կալին եզերք, աննմա՛ն հարս մըն է՝ կուշին վրայ ինկեր՝ քնացեր. ուսին են քափում մագեր, լուսնի լոյսով արծրած, սնդուսի նման երփնագեղ: Անոր երեսը օժտւած է աննառելի երանութեամբ մը, որ փայցօրէն կ'երփնէ դեմքը սրտովը արուններուն յանձնաւոր գեղունիներուն: Ու ես կ'երգութեամբ անոր շրթներուն վրայ, փերք փերք ինչպէս յակերածաղիկն է, որ գեղունին վայելքին է փարած իր սիրուն ճեպիլքին:

Հովիկը, որ մանիշակները կը համբուրէ, առուններուն հեքեք կ'երգէ. ծով ցորենի արեւուն վրայէն սահելով՝ կուգայ, աղուոր հարսին ծոցը կը մտնէ, ու կը լուզէ: Երբ կապուտակ շապիկը կը վերցնէ, սխիմները կ'երեւին լոգցող աղունքներու նման, որ յանկարծ կը կորսուին Անա՛. սիւքին պաղ շոյանքէն

վրդավաճ, գեղունիքն կը դառնայ՝ երեսը տուած
աստեղանի:

Հիմա, անոր բաց ծոցը նման է մանանայտի լեց-
ուած սկիւնի մը:

Առուապէս լուսնակ-ոգին գտնուեալ երկջուղ մը
կը հասնի, քաղցող հողմայ ծաղիկներուն մէջ կը նե-
սէ ոսկի մալանք. որ լուս-առուակ մը կը դառնայ:
Ու ակունքին վրայ հակած ծառաւ մանուկին նման,
կ'ուզէ խնել շողակաք ծոցին ալիքը:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ հեռունէն դիտող մը նե-
մաքսապէս պիտի տեսնէր օտար դէմք մը, ինկած՝ բաց
ծոցին վրայ, նեօտուրախ ու արբեի:

Յանկարծ մանգաղ մը կը փայլի մութին մէջ:
Երկինք սուրով կը պատճէր սրբապիղծ ոգին: Այլ լու-
սնկան, մանգաղի մը աղեղին պէս՝ գեղալօն, պիտի
էրեւէր երկնականարին վրայ, մերք արիւնքաքաւս,
ինչպէս դէմքը Հայոց մարտուած մանուկներուն, մերք
դեղնորակ՝ կարթին գոյնովը հարսին: Մանիկ(*) կ'ան-
ուանուէր ալիքս:

(*) Մեր գիւղը *Ըղբնգիկ* կ'անուանէ մանիկը, եւ
այն միջոցը, որ անուշ ջուրերու մէջ կ'ապրի, թե-
րեւս կտրուած եղունգին նման աղեղնաձեւ քլլալուն
համար:

ԵՍ ԻՆՉՊԷՍ ԿՈՒՏԵՄ ԴԵՂՁԸ

Հիւանդանոցի առաւօտներուն մեր աշխատանքը
աւարտած՝ կը մեկնինք: Ռուս քնկերունի մը ունիմ, որ
կը նանչնայ կարօս գիւղի բաներուն: Ճաշի համար
իկնծի կուտայ «երորդ» մը — դե՛ղձ մը:

Հինգ տարեկան տղա մը բռնեցիքին մեծաքեամբ,
բոցի գոյն ու մտտ, ու բուրդ, ծոցի պէս կակաղ:

Այս, դուն օրհնուած, ջերմաս, եւ համբուրուած
դունչի մը նման՝ քաղցր պատգիկս: Դեպի՛ն աղուա-
մագղ ջուրին վրայ հանգչող արեւին պէս է, ու հոյն-
եան բարակ: Քու ծանրութիւնը, ափիս մէջ, լուս-
մարգիին պատճառէր կուտայ: Դուն, ձեռքիս մէջ տա-
քած գունի մը խոն՝ Աստու խորհէ: Դաւանան կո-
քունիդ սպին, պզտիկ պորս մը, աղջկան մը քուրին
վրայ երեւցած ժպիտի փոսիկին կը նմանի: Տերեւնե-
րէն հաւաքուած բերան մը մանուկայ: Մի՛ քննէ, մի՛
քննէ, շա՛տ կը վախմամ, չհալի՛...

Նկա՛ր, եկա՛ր, նեռունեքէն նեռունեքէն...
Ինչպե՛ս եկաւ, քոչունի՞ պէս, որ առտուն. Ա-

բեռնի սարէն բաժնուող ծիրանի ջուրերուն մեջէն կը
նետուի...:

Աղբոք աշնան տեղի՛ն պէս. դեղնահար. գա-
լարուն, զոր հովը կը չարչարէ...:

Բարի՛ եկար. հազա՛ր բարի...:

* *

Գեղձ կ'ուտեն...:

Աղջկան մը մօտեցողի պէս երջանիկ, եւ մա-
նուկի մը չափ գուարք.

Բերանս կը բանամ, կը խածնեմ:

Լոեցե՛ք, լոեցե՛ք...:

* *

Ենե՛յ, ենե՛յ, այգիին մէջ մարդ մարդաձայն չմտնե՛.

Հովերուն հետ սարէն եկող անդապանին աղաղակն է:

(Գ. Վ.Ս.ՌԻԺԱՆ)

Գիւղէն վեր՝ այգիները, այգիներէն վեր՝ պար
բունած բարձունքները. աւելի վեր՝ հղամիդներու պէս
բացուած ամպերը: Այգիին մէջ հոսան ծաղիկները
այնպէս են, ինչպէս կ'ըլլան աղջկան մը մազերուն
մէջ նետուած վարդերուն քոչող բոցերը:

Ջերմութիւնը քաղցր թրթռումներով կ'իջնէ եւ
դեղին սալուրը կը դառնայ մեղրի կարիւ. հուռք՝
ոսկիի կտոր, խաղողանոսիկը՝ շաւար քարխաւած աղ-
ջըկայ մասի ծայր: Գեղձը կը հասունանայ. ինչպէս
սիւսքը դուռնի կոյտերուն:

* *

Խածուած դեղձը վերք մը ունի արխանհոս ու
խորունկ:

—Աղջի՛կ, երգող բերանիդ կը նմանի:

Գին ո՛վ եմ, գին ո՛վ, ու նորէն կը խածնեմ:

Լոեցե՛ք, լոեցե՛ք:

* *

Այգիներուն մէջ հարս մը կայներ՝ կ'երգէ: Ու-
րովնետ, կրակ առած ասնձերուն ծառերը, բլուրին
վրայ, անանկ մը վար կախուէր եւ որ, անունը ետեւ
կը տեսնէ սալլուորը՝ իր սիրականը: Քի՛չ մըն ալ,
քի՛չ մըն ալ, անա ամպերուն մէջն է. ան, ներմակ
շապիկով երիտասարդը, որ ձեռքը նիզակած եւ
կար բիր մը ունի: Ան իր նոցան սալին վրայ է,
ինչպէս Ս.Բիլլէս իր կառքին մէջ. Տրովադալի դաւ-
տին:

Անո՛ր կը նայի:

Հօ՛յ, անդին, հանգչող եզները լանկարծ ձորը կը
վազեն, ջուր խմելու համար, կտրած խոզերու ե-
րամակի մը պէս:

Անդի՛ն կը նայի:

Ասդիէն դափնեղեղէ՛ր կուգան դաւտին չոր հողին
եւ փոշոս համբաններուն վրային:

Ասդի՛ն կը նայի:

Ա՛յս, հարսնիքը ո՛ւր կալերէն վերջն է: Եւ այ-
գիին ծառերուն տակ, երգող աղջկան շրթներն ու
կուսական հագարումեկ շնորհները կը հասուն-
նան, ինչպէս խաղաղը՝ պղպոջակի նման, քուզերը՝

սեւ ու դեղին, սերկելիները՝ կարծես շարի մեջ
փարքուած, եւ բոլոր աւագած պսակները այգիին:
Այլ չի կր դեղնի, անուշ հոտով մը, ինչ-
պէս իմ դեղնա՝ կոսքի մօտ օրերուն:

* *

Կուսք ձեռքս մնաց:

Պարտեզին բաց հողին մէջ, կամ այգիին վերի
դին, լուսադրիւրի ջուրով քրջե՛նք, հա՛, քրջե՛նք ու
քաղե՛նք, ինչպէս մեր գիւղին մէջ սովորութիւն է,

Ա՛խ, քաղե՛նք ու պանե՛նք այս անուշ յիշա-
սակները, որոնք երբ բացուին, ջերմութեամբ, երա-
նութեամբ ու պատկերով կենդանութիւն պիտի
սան ժամանակին, չա՛ր ժամանակին:

* *

Հող չունիմ, գետի՛ն չունիմ:

Կուսք կը նետեմ:

Ու կ'ուլա՛մ:

ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԱԼՊՈՄ

Փիլիսոփայ մը նուիրեց գայն ինծի:

Ես չունիմ երբեք խառնուրդ աստուածներու պաշ-
տամունքին: Սակայն կ'ուզեմ իմանալ անոնց անուն-
ներուն իմաստն ու ծանրութիւնը, ինչպէս կը սիրեմ
մտիկ նեղ հին երգը այն խելոք ու խոնարհ բառե-
րուն, որոնք, ասեմք, սուրբ եւ խորհրդաւոր հեռու-
ներ են գծեր խիկարներու հոգիներուն մէջ: Տիեզե-
րական տիրակալութեան մը անօրինակ սերը, — վա՛յ
մարդկային հոգիներու տիրութեան — աստուածային
գերագոյն բառերու պարունակին մէջէն, վայրենի
հեշտութիւնով մը՝ ծանր կ'իջիւն անոնց հմայախաբ տե-
սիլներուն ակին ի դեմ, ինչպէս հրաշափառ պարիկ-
ներու լանախուժը կը ննչէ մանուկներու երեսգա-
լութեան պաստառը, ամբողջ: Բայց պատմութիւնը,
յոգնատեղ յաւիտեականութեան մը անխաղաղ ցա-
ւին եղբերգութիւնովը լեցուած, չի կրնար կեանքի
արտաքայտութեանց ազագուն գլծերուն վրայ բարբոսի
մը ապարք արգիլել, անոնց մահուան սարսուռին,
եւ լիութեանը՝ վառ երանգի մը խորհուրդին եւ շու-
նի Ու անոնք, միշտ այդպէս: Կը մնան եղծ նկատ-
ս:

ներ, որոնց կենդանի լոյսը կը զլանայ իր հրաշա-
նոս խաղերն ու գունաւորութիւնը:

Այսօրն է առ' մանկամանկ ու մօրուէկ. կին ու
այր բազում խամանիկներու, որոնք տակաւին կը կո-
չեն փառքը հին անուններու՝ Աստուած, արքայ, դի-
ցանուշ ու սրբունի, ինչպէս զանազակուած բազու-
նին իր հետք կը տանի, իբր յիշատակ, ծաղկաթոյր մա-
նինն ու լաները:

* *

Ա. ՔԱՆԴԱԿՆԵՐ:

(Տեսնել լ մարդկային հոգիներու նկարատախա-
կին վրայ երանգն ու սարսուռը ժամանակին, կեան-
քը հոն կը տպագրուի եւ ինչ որ իր հետ կը բերէ,
ծագումէն մինչեւ վախճան: Հա, ես կ'արհամարհեմ
խաբուսիկ ձեւերը կեանքին. առնելու համար միայն
ինչ որ կ'իյնայ հոգիին դամբարանին պատերէն ներս,
վառնգի հոն միայն հաստատ էն գիծերը ու գոյները,
եւ որո՞շտօք: Կեցի՛ր հայելիին առջեւ, ինչպէս պի-
տի դիտելի արձան մը՝ առանց շարժումի՝ պահ մը,
որպէսզի կարենաս բաժանցել անոր երեսին վրայ
կազմուած պատկերին մինչեւ խորքը, — քո՛ղ որ բռ-
նիմացականութեանդ շողը դնէ կենդանութիւնը նիւ-
րին մէջ, ինչպէս յանկարծ լոյսէն կը բռնկի, ողջ աշ-
քի մը նման, անշաղթ ցօղ մը, որ մութին մէջ անբար-
բառ կը բնանա՛ր:)

Սա՛, ներմակ մարդ մը, շուշանին միսին սպի-
տակութեամբը, նեղնոս ու անխռով, ինչպէս եղիւր եմ
միշտ հզօնաւորները Հայաստանի վանքերուն ու ան-
ձաւներուն: Գեղնած շրթներուն բաժակէն վար ձիւն

գեղ մը ծաղկի մը լայն շափրակին ծիրը ունի:
Մարած հակասին վրայ, — մագաղաթե ծոցոյն էջ մը, —
իւր չարչարանքը կը գրուի տղա առ տղա, աղօթքի մը
նման:

Հերանո՛ւ մերկութիւնը կնոջ, (անոր պաշտա-
մունքին երանութիւնովը լեցուած արուեստագէտ, կը-
ցեր է դրուել հոն խռովքը կիրքին): Սիրեցները, ըս-
պիտակ՝ ինչպէս մանանան մեր մախուր լեռներուն,
ազնիւ մետաքսէ բարձիկի մը հանգումակ. որուն այ-
տուցիկ կեդրոնին վրայ պսկածիրը. բանուած է Աստ-
րեւտանի հարկիսին բաժակին պէս ոսկեգեղ: Շրք-
ներն են ջերմոս ու շողվառ. որոնց արանքէն, համ-
բոյրի մը ըզձանցով. սիրոյ բացը կը բարկանայ: Շո-
ղակաւ պարսք, ջուրի ոսկի աշուղի կը պէս՝ կը խո-
ցէ լայն տերեւի մը փալլուն երեսը՝ երազ կուտայ դի-
տողին: Ու աչքերն են ջինջ ու պերն, նման Շամի-
րամի կախարդական ուլունքներուն:

Սասանա՛յ: Այրուող անտառի մը մէջ սարսա-
փելի շահապետի մը քեղօժի վալստէ խանձած ու մըր-
կած արձանը:

Ու ձերունի եհովայի դէմքը կ'երեւի ծոցոյն ու
անփառ, ինչպէս սպիտակ լուսինական, որ հովին դէմ,
շամանդաղին մէջ կը դողայ, ու կը նուաղի, վազող
ջուրին տակ մաշած խեցիի մը նման: Անկապ հնդիկ
բուրմի մը պէս զգեստաւորուած, Ռիկ-Վիսայի քե-
րուածները տուն կուտար ամպերուն շրթներէն, երբ
Հրեատանի իր տանարին պատերը կը ձեռնէին ասորի
ու եգիպտացի հեթանոս աստուածները, եւ Սիօնի աղ-

շիկները երուսաղեմի բուզն ու Բասանի լանջերուն խաղաղ բնծայ կը փարտադնեն:

Արեւ. առտուան պայծառութեան մեջեն՝ Կիւսսանի ջինջ երկինքէն ինկած մեծաքաղ թելերու կծիկ մըն է. սորուններկով բարխուած: Թո՛ղ մոգերը երգեն փառք Կրակին. որ կը բռնկի Ֆարսիսանի վարդին ու աղջկան շրթներուն մէջ, ուր պղպուլը կ'երգէ սերը, ու գինին՝ կիրքը: Վասնզի հոն ջուխտակ ծնան աստածները:

Հելլէն գիցանուենէր: Արեւելեան բոգերու պա՛րն է: Անոնց մեղ լանջերուն վրայ քող սփններ՝ բերագիծին վարի անկիւնէն՝ կ'ուռին ու կը լեցունին, ինչպէս խիժային խոռար արցունք մը կ'երկրնայ եղեգնախառնկին բունին վրայ, Աննա՛ն ծիծաղը անոնց զինեռոյ շրթներուն. որոնք կը բացուին կարմիր բիթեռնիկի մը թելերուն նման՝ գաղղղա՛ն, եւ երկար կտուցի մը երազը երանութեամբ կը լեցնեն անոնց աչքերը, եւ կը զգաս ուր, անոնց կախարդ պոստեն ալ մանուշակի մը աչիկն պէս կը դուրան ու կը խօսին: Ու անոնք աչե՛ր ունին, աստղակաքիլ աչուկներ. որոնք, նման ֆափրին քոնի պնկան կաղակին, կ'աւազան խեղճութի մը մէջ զննելու. կիրքին անուշ երգովն ու նրապուրիշ տախտիկերով պիտի վնայեն իմաստութիւնը մարդուն: Այդպէս եղած են աստածները, միշտ անգութ ու դաւադիր, ինչպէս պալատականները վրէժխնդիր:

Նիքովանա՛: Հնդիկ հոգին նուիրական Գանգեսի մրնկիկ աւազանն է, ալսահար ու խոռովուն, ինչպէս

բռնաբարուած հայունիին ամառայից երեսը: Հմալաից երազներու եւ բաղանձներու պսակին մէջէն դաժան աստածները միշտ կուգան լիկել կեանքի հսկայ պարագիծին այդ խոռ միջնապատասար: Նիքովանա՛. ու խոռվադեզ ալիքները պիտի հանգչին լանկարծ, հոգիին խաղաղ ակունքին վրայ պիտի իջնեն խորհուրդին լիւր՝ լնը, ինչպէս պիտի ծփար ծաղիկներու աննիւրազան բոյրին ամպը ջուրին վրայ: Ու, նման քրքուրին, որ բիթեռնիկի կը փոխուի, խորհուրդին երանութեամբ մէջ բաղուած մարգկալին հոգին. ալսակերպուած, շամանդաղե աղաւնիի մը պէս եօրը արցունքի պիտի բաժնէ "երանման իմաստուններուն բոցնած պարեգներուն վրայ:

Փարաւոնները: Արեւը կը ներկէ, նուրը ու թեթեւ, նման բոսոր եղեմի մը խառին, չարչարապատմ անհամա՛ր բուրգերը. ուր ամենակալ արեւներուն մոմեաները կը պահուին, ինչպէս հարսնուկը՝ բծո՛ծին մէջ սեղմուած: Սակայն փա՛ռք բուրմէն, որ հանգաւ պոստին աղջկայ ծիծաղը՝ Նեղոսի ափերուն վրայ, ուր առաջին իմաստութիւնը քրտաց իբրեւ նժմարի լախեմականութիւն. նուիրական ցոլքը նեխելով մինչեւ Նլլադա: (Ոլլ ես, հոս, ուժգին բնգվըզուով մը կը լիւնեմ շաժանքը խեղճ մարդոց, որոնք իրենց գրասի կեանքը լեցնին եւ մահուան միջին ժպեցան լուսնո՛ւ աստածներու շնորհներուն եւ պատրանքներուն):

Աստուած է:

Հինէն կուգայ անուր դեմքը, հոգիներուն մէջէն մեր նախնիներուն, որոնց շրթունքին վրայ, ասք-

ւրնէ մինչեւ իրիկուն, քօշնած ծաղիկի մը պէս կը
սննար աղօթքը. — ասեցօք բանաստեղծութիւն կոչ-
ուած ազատ տղեր. յանախ եջ մը լեցնելու անապա-
րանքին մէջ՝ կորսնցուցած իրենց գուգանեռական
ուղղութիւնը: Ու անիկա այնքան գունաս ասուածն
է աղօթքներու, դեղնած գրականութեան մը մարմի-
նին, որ ցայտ ու հեւք չունի ալ: Ռիկ-Վեսայի պար-
գապաշտ ոնր կը մտի իր նիհարութենէն, բանի կը
մարի իր նուիրականութեան ջերմոտ դրոշմը: Ու հա-
յոց Նարեկացիին անմահն ոնր. պննասէր ու պեր-
նուպաշտ, կը նմանի գեղահիւս ջղացանցին տերեւի
մը՝ որուն միսը կերած է քրքուր, երբ անոր դաշ-
նահայեաց ձեռնածէն կը բաժնուի գերահաւատ աս-
ուածութեան խորհուրդի ծանրութիւնը: Եբայական
գեղջուկ բանաստեղծութիւնը, առանց Նիովայի դէմ-
քին մտերմութեան, անյաջող ձեւառնագրութիւնն է
Բանին:

Ու դժուար է, այսպէս, այդ նուիրական հան-
դերձանքներէն մերկացուած անգայտ ասուածքն
հանգալը երանգաւորումի մը փորձին բերել:

Ու այս տղոյն ասուածը, ինծի անանկ կը բը-
շի քէ գիշերուան իտուր երգն է, որ կը հոսի, ինչ-
պէս յամր մեղեդի մը, սա ծառերէն ու ծաղիկներէն,
հունա՛. հաւփալի մը պէս քելերք բացած սօսիին,
մուր երկինքին տակ, ուրկէ աստղերը, ողջ մարգա-
րիտներու նման, կը քափքփին յալիսեմական սու-
գով ու սարսուռով: Դժբաղդ երգ մըն է անիկա, որ
ալ լուրքեան մէջ ալիք չունենար, զրկուած՝ այժմ
նոր տեսիլներու գացող հոգիներու հանդիպումէն:

Նւ ես քիստոնայ անմահն ետնվեմ, որ հնդկա-

կան գոյափոխութեան երազներով պանունուած՝
ժամանակի յոգնածամ տարածութեան մը վրայ իր
յալիսեմականութեան յաւակնութիւններուն շուքը կը
նետէ, հակասագրային քիւշի մը բաղդին բերէ, ան-
ուանելով աւանդութեան եօթերորդ քիւովը, եօթերորդը
նման դէմքներուն ասուածապետական հարստութեան:
Վասնզի բանաստեղծութիւնը քաղցներու եւ վարդա-
տական քուղքերու կալուածատէրէն դարձ մը կը
կատարէ նշմարիտ արուեստին փառաբանութիւնը,
լիելով այս դարավերջիկ ասուածը, մերկ ու խեղն:

Ասուածներու եւ տիտներու արդի պատմու-
թիւնն է իր հետ բերել հին բանաստեղծութիւնը, բա-
ւրեւայ կիսամաշ պատմունան մը, որ ալիւս չի կը-
նար ցոյց տալ գոյնգոյն զգացումներու դողը եւ
խորհուրդներուն երանգը:

Նւ Ասուած է. հին պատմութեան ցնցոյթներուն
մէջ փաքքուած ծիծաղելի խրտուիլակ մըն է: Անոր
կը պակսին ժամանակի ալակերպութեան զգեստա-
ւորումն ու լոյսը, հաստատօրէն կարենալ նկարուելու
համար ալպօմի մը եջերուն մէջ:

* *

Բ. — ՏԵՍԻԼՆԵՐ:

Կը սկսի սրբազան բանաստեղծութիւնը:

— «... Դուն ծաղիկն ես, որ ծաղկեցար Արգան-
դին կուսութեանը խորքէն, նման նուառօտին, որ
կը պտղի ակունքներու անկիւնի անալլալ արծաթին
մէջ:

Ծաղիկը վայրի անտառներուն, որոնց մոտսքին
վրայ ծաբրիկներուն, մշտնի թոյրն ու շնորհը կը
հոսին, ինչպէս խունկն եւ օրհնութիւնը՝ մեհեանի
բաց թողուած դուռնէն դուրս:

Փա՛նֆ քու անհաս ծագումիդ:

Քուրմին նման որ կը դողահարի իր զգեցած նը-
ւիրական պատմութեան զօրութեան տակ:

Տիրական անունիդ ծանուրեցնեն լիկուած մեհ-
եանը կը խոսի՛ր հորէն.

Ու այս գիշեր, անբա՛ւ աղջամուղջին մէջ, որ
Նինուէի կուպրին չափ սէւ է,

Պիտի՛խուի՛, պիտի յորդի՛ փառաւոններու ջրամ-
բարները լեցուող ջուրին աղմուկին պէս:

Ջուարթաձայն աղջիկներու եւ բազմաձեւ նուա-
գարաններու քնկերակցութեամբ,

Փառաբանութիւնը աստուածանուէր յաղթու-
թեան:

... երբ Լո՛յսը կ'իջնէր, երբ կ'իջնէ՛ր լո՛յսը աղօ-
թանէլ դաշտերուն վրայ,

Ինչպէս արեւէն բռնկած ամպ մը որ հրաշփոյ
գետին կ'իյնայ,

Ինչպէս ծիրանի՛ բղամիկը, որ բազկինն պատ-
մանդաններուն վրայ նետուած ասեմ կը լեցուի հո-
վէն, վէսվէս ու փոքփոքուն,

Մեր օրսուն բազմութիւնը կ'անցնէր Կորդուաց
լեռներէն եւ Ասորեստանի արօտներէն:

Արսիապէն, Հախաբաքէն՝ Ամիդայէն, Քաղերէն,
Կարիսքէն ու գոռոզ Անիոնէն, որոնք բռնկած մո-
րեմիներու նման կը միասն հիմակ,

(Այրուած ու կործանուած քաղաքներուն վերեւ

երկինքը մարմնուն արեւին տակ, նման է հալկական
կառով շինուած տախտակի մը):

Անդրլեռնցի ժողովուրդը կը տօգումէր ու կը
խոսովուէր այրուող տեղի մը պէս՝ պարտուած մեհ-
եաններուն առջեւ:

Ու Անիոնի շնորհալի աղջիկները սարսափահար
ցուեցան դէպի լեռներ. ինչպէս նետուած փառք մը
կը հալածուի կախալներուն տարօր ձորին քովերէն:

Ու մեհի պատերազմեցանք անգուր ու անխնայ,
յովազի կատաղութեամբ,

Անո՛ւնդ մեր շէքներու, զօրութիւնդ մեր զեն-
քերուն վրայ:

Քո՛ւկդ է հիմակ Անիոնը, Անահի՛ս, դիցունի՛ն
Արեւելի, անմահ հարզ Հայաստանի, իշխանութիւն
ստորական բոլոր մեհեաններուն.

Քո՛ւկդ է նաեւ կուսութիւնը բոլոր հեռատկ-
ներուն ու մեր աղջիկներուն,

Քո՛ւկդ է հարսութիւնը, որ պարտուած բնա-
մին բերաւ քաղաքներէն. աւաններէն, լեռներու հզ-
նարաններէն,

Մեհեաններուն գմուռը, նարդոսեղէն իւղերն
ու ազնիւ օճանելիքները կոյսերուն, ննդկական խի-
ժախունկ, եգիպտական հալուէ, մեռելներու պատան-
քը բուրումնաւէտելու համար.

Մարգարիտ շինուած աստիք, զորս ասորի իշ-
խանները կը յարէն իրենց մօրուքին ու երկար խո-
սույներուն,

Ազնիւ, նոնագոյն, յակինթէ գիւղեր, որոնք կը
նմարին բուսի մանր ծաղիկներու, երբ կ'ազուցուին
աղջիկներու ախանջին:

Ու մենք պատանդ առինք անոնց հազան աղջիկները՝ պատրուած ասուածներուն համար, որ փախան ոսկի կուռներուն մեջէն:

Ահա բուրվառին մեջ հղեղկէն փունջի մը նման կը ծաղկի բոցը գեհի խեթին, կանանչ լոյսի ժապաւեններով:

Նշան է քէ հիմակ պիտի երեւի քմապէսը իր ծիրանի պատմութեամբ, զոր կը կրէ ջրօրհներգի տոներուն եւս,

Թող զայ ու այ մեզի պատգամը յաղթական ասուածներուն:

Մտիկը բնենք, մտիկը բնենք...»:

*
* *

Քարէ հին տախտակ մը, վրան՝ իբր գլխադիր՝ ալիգարինով ներկուած գունդկիկ նուռ մը եւ եզերքովը՝ նուռի շառագոյն ծաղիկներ քանդակուած են, ցան ու ցրիւ քափուած, նովեն տարտնած կարմիր քիթերակներու նման:

— « Ես, Սասնաւոր, քաղաւոր Ասորոց, տէր Արամազդի, Բամովսի, Պելդիսի եւ Ազդարի մենեաններուն.

Ես Տիրեցի Սամարիա քաղաքին եւ յաղթեցի Եհովային. Բարայելացոց ասուածին, ու սեւակնեայ քաղաքի մը վրայ քանդակուած պատկերս դրի անոր տանքին մէջ:

Եւ հրովարտակ հանեցի որ, Դեբոնի, Բասանի ու Սամարիայի բնակիչները պաշտեն իմ պատկերս:

Եւ Ապ ամիսէն վերջը, բերբերու դաշտատէն յետոյ, իմ անունիս տօնը պիտի բլլայ երեք օր ու երեք գիշեր:

(Անորինակ շուքով եւ ծանրութեամբ, վասնզի իսրայելացիները շուտ կը մոռնան իրենց ծեսերը):

Այդ օրերը սուրբ պիտի պահուին:

Եւ ես, ասուածներուն նման, կ'ուզեմ իջնել անոնց հոգիներուն մէջ, տեսնելու համար իմ անունիս ձօնուած պատարագն ու պաշտամունքը,

Որովնեսէլ եւ կղծամ տիրապետման անփոխարինելի երանութեան, տիեզերական պաշտօնողին հրապարտութեամբ աւուցուն:

Ու գովաբանող քերթողներս. գեղապետ դպիրներս ինծի պիտի երգեն ու պատմեն հնագանդութիւնը այրերուն, զոհաբերումը կիներուն, սերը պզտիկ աղջիկներուն:

Ու իմ պատկերս պիտի լեցնէ տանարը վեհութեամբ ու դողով.

Յանգալի փետային նման, որ առագաստի երազներ կ'երկնէ աղջիկներու սիրոյ եւ դիւքանքի գիշերին մէջ:

Կիսալուսնածէլ քաղաքին զոգէն բլուրն ի վար դէպի դաշտերը իջնող Յեզրայելովմի հրապարակին վրայ պիտի կանգնին այն օրերուն.

Անհամար տաղաւարները կոյտերուն.

Ուր պիտի գինովնան անոնք, առաջին գիշերը:

Քաղցր է պաշտամունքի աշխատանքը իսրայելացի աղջիկներուն հրապարակի,—

Մանկասի կոյտեր,

Որոնց սքինքը հագիւ աստի մը ծիրին չափ բոց ունի,

Որոնց աղանջներուն բովեմ կը կախուին հինաց
ներկուած վարսածոսքեր, մահիկաձեւ խաղաղով մը:

Եւ սեւ քարէ օղեր, այծպտուկ կոշուած խաղա-
ղանասին նման:

Կորուհներէն արծաթ հանգոյցով մը բռնուած՝
անանուխի, զոսպալի մշտիկներով,

Փիւնիկեան ծաղկաշուրթն անուրներուն մեջէն,

Օրհնութեան քաղցրաբոյր ջուրը կը սրսկեն,

Երածիշներուն, վարձկաններուն եւ բեմահինե-
րուն վրէն:

Անոնց երեսներուն վրայ՝ ցօղեր ոսկի պիսակ-
ներուն նման:

Ու երբուքին ու դամասկեան վարդին հոսք, օղին
մեջ ծփուն,

Պերետպոլիսի՝ բարկ արեւէն գլներար՝ նուռի
պարտեզներուն շուկին պէս պիտի զգլխէ ամենը:

Անոնք, ամբողջ գիշերը, ամբոստալով կ'օծեն
իրենց պորտն ու սիւնները,

Ու կը ծծեն, իրենց սեղմ շրթունքներուն մեջ բո-
նած, քաղցրաբոյր ծաղիկներու նեկսարք,

Կարմրցնելու համար իրենց շրթները եւ բու-
րումնաւեցելու համար իրենց բերանը:

Արեւցաթէն առաջ, երբ ձիաւորներուս փողերը
հնչեն,

Անոնք գուրս պիտի ելլեն, մայիսին արքնցող
ծաղիկներու պէս բարձ,

Գիշերուան խրատնամներէն արբելու, աւելի
գեղեցկացած ու աւելի սիրասարփ:

Ու բազմաձեւ նուագաւորներու եղանակով պի-
տի կախուեն:

Ու ես պիտի քննեմ երեք կոյս աղջիկ՝ երեք գի-
շերներու համար,

Աննամա՛ն ու սիրասուն:

Ու վրանիս մեջ, ծաղկալից նոնենիի նիւղերով
եւ սրբասունկի մասդաւ բարունակներով՝ զարդար-
ուած,

Դեմք ասորական հորիզոնին, ուր կուսական
սպիտակ շամանդալին մեջէն, արեւին աստուծային
կարմիր դեմքը կը յայտնուի,

Ինչպէս խորհրդաւոր դաստառակի մը վրայ՝
նկարը աստուծաճմուրթեան,

Ես, արեւցաթէն առաջ, Աւար աստուծոնիին
անուանը պիտի գտնեմ աղջիկներուն կուսութիւնը:

... Օ՛, անոնց ծոցին ջերմութիւնը, ու մեկանոս
բրտիկներ կիրքին. երբեմնի բեմախառն գինիին բոյրին
շափ բարկ:

Արհիագո՛ւն դիցունիդ Ասորեստանի՛ իեզի՛ նուռի-
րելու համար՝ յետոյ երեք կոյսերը, իբրեւ ուղասաւոր
մենեանիդ.

Գեղաճալի՛ս կոյսդ՝ Աւար. այս առիւ, լեզի կը
նուիրեմ իբրեւ զոնաբերութիւն, նեղուած նուռ մը
ոսկեզունդ, լեցուն՝ գինիի քաղցրութիւնով եւ յակիւն-
քի մանրկիկ հասիկներով:

Քաղդէաստանի մեջ երգ մը կայ. որ կը փառա-
բանէ պերճադիւնի մը տարած յաղորութիւնը աս-
տուած-արեւներուն դէմ.

—Աղուոր աղջիկ՛ն է Գողորթ,

Գողորթ: Գողորթ:

Անոր ծիծր լուսասի պէս կուրծփին վրայ է ծը-
լեր,

Կախալի ջո՛ւլս մը ոսկեգեղ աչքերով:

Երբ ետեւի բարձր սանիփէն, վրանին մեջէն՝

Ներսէն՝ բեհեզ կրկնակով,

Լեռան կասարը բռնուած լուսնկայ մը կը
թուի:

Անոր մագերն կը վառի՛ն

Եփրատի մեջ լոզցող դեղձան արեւներուն գոյ-
նովը,

Անոր մանիւր խորհրդաւոր անտառ մէ,

Քաղցր մահաբոյն ծաղիկներով անամուն,

Ուր որսորդը կը մոլորի խռովուն,

Ուր Սասքաւար թագաւորն ալ շամբը ինկած
եղնիկին պէս լացաւ, զղջաց:

Անոր աչքին լուսափայտերն

— Խորհրդաւոր բժժակներ —

Մեղեսիկէ ոսպնածեւ,

(Որուն կուտան եփրայեցիք *Երազարէր* ա-
նունը):

Խենթեցուցին թագաւորը ասորի:

Յետոյ,

Սամարացիք յարձակեցան. կոտորեցի՛ն

— Վա՛յ խեղճ մարդոց. —:

Ու դաշտերը, մինչեւ Տիգրիս.

Արիւնագանգ նանին դարձան,

Կարմի՛ր կարմի՛ր:

Կինն, իմացե՛՛ք, վնուկ մըն է՝ եօթը փարով:

— Աչքին, ծիծին, օղին, պոքսին լուռութովը —:

Ու Գողոթա թալիսմանովն իր պիտի՝ սիրէ դարե
դար,

Աստուածներուն քա՛լլալալա՛, լա՛լալա՛,

Եւ թէ մարդոց, քա՛լլալալա՛, լա՛լալա՛:

Ու երանի՛ անոնց՝ որոնք բժժանքները կ'իմա-
նան,

Ու բի՛ւր նեղ փառք, Քաղդէացւոց մոգութեան:

Ալպօմը կը փակեմ ցաւովն այն պատահիին,
ուր կը քնանա՛յ մարդոց բազմութիւնը:

Կորսուած է պատմութիւնը մարդ-աստուածին:

Ու սա լրհուած պատմութեան սախակներուն վրայ
ճակտալին մեզի ցոյց կը տուին ստուերները չարչար-
ուած մարդուն, որուն միտք կարծես բոքբոս մը քլ-
լար իր ցնցոսիներուն մեջ. ինչպէս կենդանաբանա-
կան աշխատանքներու մեջ փողփենի ուսանողներու
կը բացատրուի հեւքն ու խոյանքը լեռան ալժեամեն-
րուն, անոնց՝ փոքր խոտով լեցուած անկենդան պա-
նուկապատմութիւններուն վրայ. Աւա՛յ, մարդիկ, կեղծ
գովաւորումներով ծայրուած, դեռ իրական պատմու-
թեան նկարագրաստիւն տեղը մարդայնական սի-
րակալութեան հանգանակը կը բռնեն: Սակայն ա-
նիկա, որ կեանքի արտայայտութեանց ու տեսիլներուն
ալպօմը կը քրքասէ, կը հաւատայ թէ մարդիկ զարձ-
եալ պիտի երեւին, խուռափած՝ անասնական բը-
նազդներու նշուումէն, իրե՛նց իսկ պատմութեան դե-
րին մեջ. վասնզի կեանքի խորհրդայայտութեան
(apocalypstisme) համարիտ աստուած-նշանները
(symbole dieux) մարդիկ իրենք իսկ են:

ՀԱՐՍԻՆ ԱՂԲԻՒՐԸ

Գիւղիս (ա՛լ կ'անուանեմ զայն իր կարօցուած անունովը), Արմաշի լուսաղբի՛ւրը:

Այգիներուն ետեւի սարի գոյնով դաշտերը, յորդագեղ բուփերու ծոցին մէջ, աղջկան մը լուսին դեմքին պէս կը բացուի անոր ականոթիքը, որ լեցուն է ծիծաղով ու կուսական շնորհներով: Անիկա բոլորակ կոնք մըն է, ոսկի՛ յասակով, անբառամ բուփերուն կանանչը, ալիք ալիք կը սարածուի, մինչեւ որ կոնքին եզերքին վրայ բափի ու ջուրին մէջ լուծուի: Խելօք ու նագան բուփերուն վրայէն մորմենին, նախանձոս ու փղափառ, քեւն է երկարեւ դեպի լոյս ակունքը, ծայրը արիւնի շիթերով ողկոյց մը, ջուրին բոցերովը բոնկած: Անանուխները, քոշուած քաւիշի կտորի մը նման, բովն ի վեր, արեւին դիմաց փոքր են իրենց բոցո՛ւն մարգր: Կոնքին ետեւի հողապսին մէջ փողածեւ խոռոչ մը, ուրկէ ջուրը, ամպէն քափող լոյսին պէս ներմակ, բզեցիկի տերեւէ լեզուի մը վրայէն կը բափի ակունքին մէջ: Անոր ջուրը բիւրեղի ջինջ կտոր մըն է, որ ցօղ ու ցոլք կը նետէ իր սասղակաքիլ մարմինը գրգռող սաղարթին, վրան

կախուող ծառաւ աղջիկներուն ջերմոս երեսին ու ծոցին:

Անիկա հայրենի աւանդական ակունքն է մեր գիւղերուն. ու գիւղացին դեռ կը հաւատայ որ անոր մէկ ցօղովը պիտի գեղեցկանան ու շեննան աղբիները՝ առաս ու զինեյորդ խաղողով, ու մէկ ցօղովը պիտի լեցունին ու յորդին նոր հարսերուն ամուլ ծոցերը, արփենի՛ ալիքներով:

Միակ կաղամախի մը, արուագեղ հասակովը ետին կանգնած, կը հսկէ աղօթանել ու մոմուն:

Պատմողը, աւանդութեան յսակութիւնը ապահովելու համար, վախով ուզեր է աւելցնել որ շամամ ակունքը նման է գետինը նսած մերկ աղջկան մը գոգին:

* *

—... Անոր շո՛ւնչը աւելի քերել էր քան բոլոր արքայան պատմուհիներուն շրթերը, աւելի քաղցր քան առուակներուն վրայ քափող բոջո՛ւն բոյրը մշեցիկներուն: Մտին բաբախի՛ւնը, ա՛հ, կը լսե՛ք, չի՞, նմանի՛ր ձորերու բուփերուն մէջ ինկած վիրաւոր կախալին գալարումներուն... Հեղեղասին մէջ կը լոգնայի, ջուրին մէջ կը ցլանար քոշուած պակերը անտունի սպիտակ կաղամախիներուն, որոնք արծաթէ բոնկած ջանքերու կը նմանէին: Ու ես ջուրին հակած, տեսայ անոր շնորհագեղ հասակը եղեւեկի մը սարածած մրութեան մէջէն, ինչպէս լոգանքէն ելած գեղունիին մերկութիւնը կ'երեւի պարեգօտէն կուրծքի ի վար բացուող պատուածքէն: Ու անիկա ինձի կը նայի, եղնիկի՛ աչքերով... իր սերին ցաւովը...

Անման ոգիներու երջանիկ բազմութեան առջեւ դէռ չէր սրափեր ջուրին անուշ աղօղիկը, որ իր երազին կը կանչէր: Գլուխը կուրծքին վրայ հակած, աչքերը սխուրջիւնով ու երազով լեցուն՝ կը դողար քանքրուէնիի բուփի նման: Թրջուած մագերը ապրէր շուրջ թելէ փակուած պսակի մը նման պսպղուն ծոծրակին վրայ կը թափէին: Եւ, Ասորեստանի քրտապետութեան գեղունիներուն նման, որոնք իրենց մարմինը կը գեղեցիկէին բիւրազան ծաղկանկարներով, անոր պորտին վրայ՝ հալուէի եւ խնկեղեգի իւղերով օծուած՝ նկար մը գծուած էր, նուիրական ծաղիկի մը բաժակին մէջ անուշ դեմք մը:

—Որքան գեղեցիկ էր ան. շրթները լեռան բութեան արիւնով երփնուած էին ու անուշաբոյր մագերը ամփոփուած՝ երաշխական քաղին նման՝ քանկագին վարսակալով մը, նակաշին վրայ շիկասակին պսուղին հանգոյն ադամանդ մը:

Ու աչքերը, արտոյշին գունաւոր ձուկներուն նման փոքրիկ մարգարիտներ, ծաղիկի մը բաժակին մէջ կորսուած: Անիկա անտուններուն ասուածներուն չափ գեղեցիկ էր:

Երբ արծաթագոծ աղեղն ու նետը գետին ձգեց ու եղնիկի պէս երկիւղով ձորը կ'իջներ, ես ջուրին վրայ ինկած նունաճարի մը պէս կը դողայի: Ու որքան ուրախ էի երբ կը մօտենար...

Ինչո՞ւ չձածկեցիր Ասուածներուն նուիրուած մերկութիւնդ, անբարի՛ւշ:

— Ես անոր համբոյրովն ուզեցի հաղորդուիլ անիմանալի ջերմութեան, ես ուզեցի, է՛յ քրտնած հարները յալիսեմական Չանձոյթին, անոր համբոյրը, որ հոգիիս մէջ կախուի ծաղիկի մը նման, բա-

ժակը յարդուն՝ զմուռսի շունչով: Որովհետեւ անոր համբոյրը ամբոսիայով լեցուն սկահակի մը պէս շրթներուն վրայ կը յամենա՛ր: Ես կ'երգուէնամ ծոցիս մէջ սակաւին քաջ նարգոսին սրբազան իւլին վրայ որ, անոր մարմինը գինիով քրջուած շրթունքի մը չափ ջերմոս էր, ու մեկաբոյր: Օ՛, ես կ'արհամարհեմ ձեր ամբարտաւան ու անվիշտ քլծանքը, վասնզի հոգիիս խաղաղութեան ակունքին մէջ արուններուն համբոյրին խռովքը դրի ցաւին իմաստութիւնը իմանալու համար: Այ ես կ'ի՛նն եմ, բոլորջուն ծաղիկը ցաւէն կախարդ ժիւղերֆին:

—(Մայր ասուածութեան անեղ պատգամը): Ահա, ես իմ շունչովս կ'եղծեմ արգանդիդ մէջ արարչանիւթը. որ պիտի սնուցանէր սալովը ժիւղերական խռովքին. ու դուն պիտի՛ կրնաս ձնանիլ:

Գիշեր: Անոնցմէ, որոնք հովիտներուն ու բլուրներուն վրայ կը փռեն իրենց արջնաբոյր ֆգամիդը, Աստղերուն հրաշալոյս իւղին կարկրութով օծուն: Լուսնակ չա՛նի երկինքը. աստղերը կան, որ կը թափարկին երիցուկի բաժակներու նման, աստղե՛րը, որ կը բոչկոսին ոսկի թիթեռնիկներու նման. հօ՛յ, երկինքը սիրականիս հարսնիքին իզա՛րն է, կուրծքին ոսկիները վրան:

Բայց ես ինչո՞ւ եմ, որովհետեւ հովիտին մթաթեանը մէջէն լսեցի ցաւը Ասուածներէն անիծուած յաւերժահարսին: Անիկա նսած է գետինը. կոնակովը կրքնած կաղամախին բունին ու ոտները առաջ տարածած: Աչքերը լեցուն են երազով ու սխուրջիւնով:

Կուլա՛յ, ինչպէս անձրելին սակ քրջուած սօսիներու
անհառին մէջ յղի եղնիկը կը հեծկկայ:

Մեղապարս շաւերժահարսը երկունքի ցաւերով
կը գալարուի:

— Ինչո՞ւ կ'ուշանաս, ցաւին իմաստուն գաւակը,
ես տեսա՛յ ինչ, անո՛ր աչքերուն մէջ, անոր մեռնո՛ղ
աչքերուն մէջէն ծծեցի՜ քու շունչդ, դառն ինչպէս հա-
շիշք, արարչութեան արհայաւում տեսիլներուն ցան-
կութիւնով, ցաւի՛ն ընծանքով, ես արգանդիս մէջ քու
խոռովդ ուզեցի իմանալ՝ ծնունդին ու վախճանին ի-
մասութեանը կարօտով:

... Յաւերժահարսը, Աստուածներէն անիծուած, չի
կրցաւ ծնանիլ, արարչական լոյսը ծորեցաւ, գոգին
մէջ աղուկի դարձաւ եւ սփռններն ալ ջրուշտանի հա-
կած ողկոյզներու փոխուեցան:

Ու, այսպէս է որ մեր լուսադիւրը նման է գե-
տնի մասած մերկ աղջկան մը գոգին:

ԻԶԻՐ, ԱՍՏՈՒԱԾՈՒՀԻՍ

Հին տախտակ մը՝ Սքամպոլի շուկան, հնուրենա-
պահի մը մօտ:

«Խաչկեր մըն է, որ մագաղաթի մը դեղնած մի-
տըն է ջրդեղեր, ինչպէս սրբալոյս պատարի մը վը-
րայ կը հանգչի՝ տեսիլքը հրաշքին եւ արեւը լինելու
պատմութեանին վրայ կը հեկու բիւրաւեցուն կիսուա-
ծանկարը լոյսին:

Մքնեա՛ղ է, ֆողերու տակ աղօթող հարսերու նը-
ման փողք ու անո՛ւ լոյս մքնեալ. ամբողջ նկարին վը-
րայ ծարիրի մքնկեկ ստուերն է տարածուել, ինչպէս
ամպերուն մտնութիւնը՝ երկինքին երեսին: Ու լու-
սընկան կը փրփրի, (որ մագաղաթին միտը մանու-
կի մը դեմքին չափ մերկ ու ներմալ է մնացել), փը-
ղոսկրեայ քաղարի մը մէջէն կախուած բրնձի ծաղ-
կաթուփին նման: Գործ ծառերուն հիացմանը յանձ-
նուած՝ ջուրի աւազան մը, որ, աղբոսանքի եւ լե-
ղակի խառնուրդով քրջուած սկիւտեղի մը նման,
լուսընկալին՝ շրջած սկիւտէն ծորող գիւնին կը խմէ:

Ու ծարիրով շաղուռած մութին կ'ապաւինի կնոջ մը ստուերը, ձեռքը բաժակ մը, որուն մէջ որդանկարմիր գինին լուսնկայէն թափող նառագայքները կը ցոլացնէ կուրծքին վրայ: Մագաղաթը նման է մարդու միսի: Ու արձակ կուրծքն է, անբիծ ու գունամեծ, ինչպէս ջուրի արծաթ պաստառ մը, ուր հովը երկու ոսնացայտ ալիք կը դնէ, մեջտեղէն խորունկցող գիծով մը: Ծառերուն տուած մրուրեան վրայէն աղանի մը կը բարձրանայ, ներմակ բեւերուն լամբ ալիքովը. անոր կտուցը նման է սմբուլին ցայտուն ու դեղին աչքերուն, զորս արուեստագէտը բռնումով է ներկեր:

Ու աղջիկը. հայցումով ու ըզմանումով լեցուած, մութին մէջէն դժնէկի պտուղի նմանող աչքերով, կը դիտէ համբառնալը թռչունին, որ ջրանուշ մըն էր սողալ. կը պատմէ աւանդութիւնը:

*
*
*

Սօսիներու քառուստին վերը, որ կապույտ ալիքի մը նման բլուրէն մենեանի մը վրայ կ'իյնայ, բարձրաւանդակը կայ, կալի սարածութեամբ. որուն եզերքը կորովի մը պէս թմբի մը կը բարձրանայ, արծրուն ու հովանաւոր: Ու երբ սրբազան արեւը, բազինին վրայ մորթուած յովագի արիւնաթաթախ գլուխի մը նման, կը թալքի եղեւնեաց անտառին վերեւ, յակիւնքէ մեծ ջահի մը պէս կը վառի թմբին: Աջը՝ հեղեղաս մը, ուր նուիրական Աւագանը մտնողներու անմահաբոյր ստուերին տակ կը էքէ լոյսի մոլորած փռուրի մը դէմ: Հոն, ջրուռանները, աղանիներու ոտիկներուն նման, իրենց ցողունները ջուրին մէջ մը-

խորեւած, կը սրտիան: Ու, կտուցով ջուր անկող թռչուններէն մը դուրսուած, ջուրին վրայ խոռովը կը դառնայ, արծաթերից փոքրորումներով. ինչպէս կը դադանարի եւ կը փափաղի՝ երկնուց ինկած ցողէն՝ արձակ ու ալեծուփ կուրծքը բացողեայ բնացող կոյսին: Աղմուկ չունի աւագանը, ջուրի բարբառոս ձայնով չխանգարելու համար բուրմին աղօթքն ու մենախոհութիւնը: Անոր ջուրը խորէն կը բխի. խորհուրդին նման, որ պիտի բարձրանայ նարդոս ծաղիկին պէս մաքուր յասակէն: Նուրումնաւոր ջուրին հեքեաթը կը պատմէ ոսկեփռի թիթեռնիկին:

Լուսնկային լոյսը այս ժամուս, սպիտակ շուշանի փռի է, որ ամպանման, յորդ ու լեցուն ալիքներով կը տեղալ, շաղալ, հովծրփում, երկինքն ի վար, բլուրն ի վար, ձորն ի վար: Առուակներուն վրայ եղեւմին շնորհն է թառեր: Ու անանուխներն ծառիկները հողին վարած՝ իրենց բունէն կ'արքնան, սուտակի նման թաց աչուկները կը էքեն, ու մսկոտ, ու դողով կը ծիծաղին:

Մենեանին մէջ, բազինին վրայ սրբազան բոցը թափուած գինիի չափ անուշ է: Միջասիւներուն ստուերին մէջ հերատակները կը գինովման բուրմերուն շրթներուն դուրով. երէկ գիշեր, թուառական աղջիկ մը պարծենցաւ հոն թէ իր սիւններէն կաթի տեղ գինի կը հոսի: Քրմունիները, փառք անոնց արփենի ծիծաղին, գինեյորդ եղջիւրներ ի ձեռին, ձօն պիտի ձօնեն դիւցազներուն, որ երէկ իշխաններն էին եւ աստուածունիներուն, որ մեր երազներն էին, ու բոլոր բոլոր աստուածներուն, այդ կախարդ պատկերներուն, որոնք գիտցան ներել սիրոյ մոլուցքը:

Գուրսը, ժողովուրդը երկիւղած, մարեմխոսին ու գոպալին բոլրով արբած, պաշտամունքի սպասում է մեջ՝ լոյսին երազին է փաքրուեր:

Ու բարձրաւանդակին վրայ երիսասարդ Բուրմ մը կը սպասէ, երկիւղած ըսկումով, արեւցաթի նշանին աւեփսքը տալու համար մեհեանին:

Յանկարծ Աւագանին կը նայի շուարած ու դուրանար: Թուփերուն մեջէն կը տեսնուի յաւերժահարսի մը մերկութիւնը՝ անմահ շնորհներով: Գոյալով ու սրտփալով կը մօտենայ Աւագանին:

Ջրանուէր կը լոգնայ. փոքրիկ եղջիւրներէ խնկրեցնող բոլբոլ կը կաքեցնէ մարմնին վրայ. ուր անօրինակ յորդումը միսին՝ սարսուռ մը կը նետէ հոգիներու մէջ:

Ժամն է անցեր, արեւն է ցաքեր. եղինեկաց անտառ կը վառի ապրեւմի հրդեհով: Լուսազարդ մեհեանին մէջ Բուրմերը փաղցրախօսիկ ու գինեջերմ աղջիկներուն անձնասուր՝ կը մոռնան Արեւին աղօթքը ժողովուրդին երգել: Ու զարմանահար բազմութիւնը, սրբապղծութենէ մը վախցած, բարձրաւանդակին վրայ կը տարածուի ու, ա՛ն, աւագանին մօտ կը տեսնէ յաւերժահարսն ու Բուրմը:

Սիրագրգիւ երիսասարդներ ջուր կը վազեն առեւանգելու համար յանկուցիչ հեթանոս աղջիկը, որ ապշած, շուշանի մը բաժակը ձեռքը, ջուր կ'ուզէ մխրճիլ: Երիսասարդները աւագանը կը նետուին, երբ ջուրի աստուածուհին, յուսանաւ ու իսուր, ներմակ աղաւթի մը կը փոխուի, պեղին կտուցով՝ շուշանի մը աչիքն նման, ու բերետն յամր ալիքով կը բարձրանայ, ծառերուն տուած մրութեանը վրայէն:

Գուրմը արտասուաբոր աչքերով մանուկի մը նման, որուն խաղալիքն են անոնք ձեռքէն, ծունկի կուգայ, եւ իստ'ւր ու հայցագին կ'աղօթէ.

— Իջի՛ր, Իջի՛ր, աստուածուհի՛ս...

Իջի՛ր ստինքի մը պէս չրթներուս վրայ,

Կամ ինչպէս ջուրին ցօղափշուր զովութիւնը՝ շատրուանին բաժակին մէջ,

Ինչպէս երազ մը՝ արփենի դաշնութիւնովը հողիս լեցնելու համար:

Դո՛ւն, Դինիի Երազ, պատկեր աննմանակ ցանկութեանց,

Դուն լուսանիւթ մանանայ՝ նունուֆարին սրբազան տերևներուն վրայ,

Արծաթ չապիկը՝ այգիներուն ետեւի սատափ առուակներուն, որով ջրանուշները իրենց փրփուր ստինքները կը ծածկեն:

Ու ինչպէս մեհեանին գինեթափման ոսկեքանդակ եղջիւրները՝ մորթուած թռչուններու նման՝ սկուտեղին վրայ չըջած,

Այնպէ՛ս քաղցր եւ յամր է պարոյրը ստինքներուդ՝ լանջքիդ սրբութեանը վրայ.

Ու դուն հզօ՛ր, ու դուն չքե՛ղ Ոգի,

Իջի՛ր եւ թո՛ղ աստուածներս, հինգած ու մաշած, մահանան,

Վասնդի անոնց անժամ ու անվախճան պաշտամունքէն՝ խոնջէնքը կը հոսի քրտինքի նման ու կը նեղէ զիս,

Ու վա՛յ այն աստուածին, որ Յոգնութիւն կը ծնցնէ,

Օրհնեա՛լ ըլլա՛ս գուն. աստուածուհիս, խոնկի

այրուս, լուսաշնորհ թուփ, հուրքը նուսին, հրաշ-
քի մատեան,

Եկո՛ւր թագաւորել հողիւս մէջ, ինչպէս թե-
թե ամպի մը ստուերը,

Աստուծոյ մը պէս, որ իմ հետս՝ մեռնի՛...

Քու կշիռդ ըլլայ ժամանակը,

Անով բերես ինծի բարիքը արեւին ու լուս-
սինին, շնորհը գիշերին ու ցորեկին, իմաստու-
թիւնը ծնունդին եւ մահին, ինչպէս ստինք եւ
խուսկ:

Իջի՛ր, իջի՛ր, աստուածունիս,...

Իջի՛ր խնկենիներուն, մրտենիներուն բոյրին
նման. յամբանա՛ղ, հովժփո՛ւն,

Իջի՛ր, աստուածունի՛ս իջի՛ր...

Ու պաշտամունքի եկած բազմութիւնը, ապա-
հարեալ այս հրաշանման երեւոյթէն, ծունկի կուգայ
գոպայի եւ ուրցի բաղք մարգիւն վրայ, ու իրենց
քեւերը առաջ տարածած եւ գլուխները հողին հա-
կած, մանուկ ու տղայ, աղջիկ ու կին, միաբերան,
դաշն ու սրլուրլուն, սրբազան երգի մը պէս կ'ա-
լաղակեն,

— Իջի՛ր, իջի՛ր, աստուածունիս...

Անդին, Արեւը լեղակաջուրով քշած ծով անա-
ռին վրայէն՝ եղեւնիի մը հասակին չափովն բարձր,
արիւնի ալիքներ կը նետէ անուններուն ու բլուրնե-
րուն:

Վ Ե Ր Զ Ա Բ Ա Ն

Կեցի՛ր, Արե՛ւ,

Կեցի՛ր, արեւս իմ, պահ մըն ալ երկնակամարիս
վրայ:

Զի դեռ եւս չեմ արձակած մեղուիկներս:

Գանկս փերական ե իմ մեղուիկներուս, որոնք
ծաղկէ ծաղիկ մեղր կը ժողվեն:

Կեցի՛ր, Արե՛ւ,

Զի դեռ եւս չեմ վերադարձած իմ մեղուիկներս:

Գանկս փերական ե, ուր մեղր կը թնուի,

Կեցի՛ր, արե՛ւ,

Դեռ եւս չե անհետացած աշխատանք, եւ պատրաս-
չե մեղրը:

Կեցի՛ր Արե՛ւ,

Քեզի մեղր կուտամ:

Շ. Ն.

19626 - 19630

2013

Smith

